

Dret a la llibertat : Activisme?...Calma!

Article publicat a la revista Infància número 173. Novembre-desembre 2009. Am Rosa Sensat. Barcelona

Montserrat Fabrés

Dret a la llibertat

Tota criatura necessita, des del naixement, llibertat per explorar i conquerir els seus espais. Necessitat llibertat per gatejar, per posar-se dreta, per caure i aixeca-se, per experimentar i aprendre.

Tota criatura necessita suport, espai i llibertat per intentar fer coses, per adquirir confiança i aprendre a créixer¹.

Parlem molt sovint, a les formacions i escoltant els mestres de petits, de l'infant subjecte de drets, de l'infant "competent", de l'infant "autònom", de l'infant "capaç", que cal respectar i que ha de tenir la possibilitat de seguir els propis processos. Però, malgrat tot, sembla que la nostra mirada envers els infants no l'hem canviat gaire i moltes de les nostres maneres de fer i de tractar-los no tenen prou en compte el seu dret a la llibertat. Els mestres de petits, els mestres de les escoles bressol, som encara, massa sovint, els protagonistes principals dins l'escola. Ens falta baixar del pedestal dirigent dominador d'ensenyants, respectar el seus drets i confiar en les capacitats dels infants.

A les reunions d'equip encara es fa palès que **encara no es tenen prou en compte els drets dels infants, i que** la concepció d'infant competent esta prou integrada en la pràctica quotidiana. **Els plantejaments que es fan sovint tornen a caure, de forma implícita, en la vella concepció de l'infant "tabula rasa" segons la qual és el mestre qui l'ha d'omplir de continguts i en conseqüència** comença la cursa del "Què fem? Quines activitats proposem? Com prepararem la tardor? Quina decoració? Com hi poden participar els infants? Quin conte programarem? Donarem plastilina o farem pintura? Quin material els donarem per experimentar al més aviat possible? ...i fins i tot ja podem programar tocar la pintura amb el grup dels més petits de l'escola! Que divertit." ...i, sobretot, "fotos, fotos, fotos"! Una cursa en la que l'infant no ocupa el lloc de *subjecte actiu* que li pertoca tan com a subjecte de drets com per la concepció d'infant competent que se'n deriva.

Sembla que som els adults els que hem **d'activar l'infant** amb una gran quantitat de propostes. Sembla que fem una cursa, una competició per veure qui fa les propostes més originals i qui ho presenta millor als passadissos. Després, sovint, vénen les corredisses, perquè es rentin les mans després de l'activitat; les presses durant el canvi de bolquers, al vestir-los...

Cal treballar d'aquesta manera, que representa tanta moguda i estrès per a tots? **Quin és el lloc dels infants en aquestes dinàmiques? es tenen en compte els seus ritmes, el seu dret a la llibertat per explorar i conquerir els seus espais, per gatejar, per posar-se drets, per caure i aixecar-se, per experimentar i aprendre?**

Encara massa mestres tendeixen a voler tenir els infants ocupats tota l'estona i els proposen tot tipus d'activitats, amb una programació horària força detallada i exhaustiva: de tal hora a tal hora, entrades, recollir i fer el bon dia, oferir els instruments de música, pati, canvi de bolquers... Després vénen les presses i els moments de caos, sovint generadors d'agressivitat entre els infants. L'educadora encara s'afanya més i passa a fer el seu treball en cadena, calculant bé el temps perquè amb molt poca estona hem de rentar les mans, dinar i preparar els infants per a la migdiada. Si algun infant sent el "rau rau" de la gana abans, doncs, apa, a distreure'l i que esperi, és fora de la programació horària... Però aleshores apareixen els neguits, la ràbia i els plors.

Necessitem tenir-los controlats. Els més grandets, el millor és que es mantinguin asseguts jugant a jocs de taula, ben controlats i amb poc moviment.

¹ Comissió de la Infància de Justícia i Pau i Associació de Mestres Rosa Sensat. *Els seus drets (de 0 a 5 anys)*. Barcelona: Editorial Mediterrània. 1999

Aquest **activisme**, probablement, resulta de la necessitat de justificar la nostra tasca educativa, davant dels companys de feina, de la direcció, i sobretot de les famílies: poder explicar al pares què hem fet i fem aprendre als nens i quins resultats podem mostrar que siguin palpables del que fan els seus fills a l'escola bressol. Evidentment els pares també volen resultats dits "escolars" dels seus fills com més aviat millor. "A casa ja pinta... a casa reconeix molts colors... fins i tot algunes lletres ...", ens diuen.

Aquest activisme, aquesta programació del dia a dia, dedicada a aquest tipus d'activitats, dona tranquil·litat i seguretat als adults. Que cada matí, quan entrem, ho tinguem tot programat. Però, probablement, no tindrem temps per mirar, per escoltar, estar, comunicar-nos ni sobretot per acompanyar els infants en el dia a dia. Quin és el lloc de l'infant en aquesta pedagogia?

Amb aquestes pràctiques de programació de temps i d'activitats, ¿on queda aquest infant actiu, competent, aquest infant amb capacitats pròpies? Hem de **repensar** les nostres activitats i **recenter-les** més en l'infant.

¿Hem de **fer fer** coses als infants, hem de programar moltes activitats per omplir tot el temps? **Per créixer els infants necessiten temps, respecte i tranquil·litat. Necessiten suport, espai i llibertat per intentar fer coses, per adquirir confiança i aprendre per ells mateixos.**

Per això em sembla més pertinent i eficaç treballar per **desvetllar i promoure la seva curiositat**, preparant espais i objectes perquè descobreixin i gaudeixin amb les seves activitats; acompanyant, gaudint i meravellant-nos de les seves descobertes autònomes.

Nosaltres hem de **vetllar activament**, hem d'observar, acompanyar-los, **esperonar-los a adquirir progressivament la pròpia autonomia**, hem de donar-los temps per **aprendre a aprendre!**

Em sembla que **fer fer coses** a l'infant, en el moment que la mestra vol i de la manera que ho demana, pot no ser massa educatiu, pot no ajudar massa a aprendre! Per aprendre, l'infant ha de sentir-se **motivats per descobrir**, per experimentar, per conèixer..., i valorat.

És amb els **èxits i fracassos** de la seva pròpia experiència que l'infant s'enriqueix, que l'infant aprèn.

Si forcem massa l'infant, si li fem fer coses per accelerar el seu desenvolupament, podem fer-lo sentir malament, incompetent, perquè li demanem quelcom que el pot posar en una situació de fracàs, si encara no és el seu moment, si és fora del seu procés maduratiu.

Val la pena d'aturar-nos, repensar la nostra feina i recordar els principals objectius de l'escola bressol. Hauríem de recuperar la visió de l'infant capaç, que comunica, que es mou, que s'interessa, que busca, que fa, que interactua, que descobreix, que s'emociona. Aquest ésser únic i diferent, aquesta persona.

Veritablement és més difícil partir dels interessos, de les necessitats, dels moments evolutius i del benestar dels infants. Però és una qüestió de prioritats, d'actituds... i d'uns certs canvis en l'organització.

Ens cal vetllar pel benestar de l'infant, que l'infant se senti bé, que tingui satisfetes les seves necessitats físiques i psíquiques. Ha de rebre unes atencions, de qualitat, en el moment de tenir-ne cura. Hem de mirar que se senti reconegut i segur, perquè pugui interessar-se pel que l'envolta... i obrir-se al món.

No es tracta tant de buscar resultats concrets immediats, amb un activisme exagerat, com d'assegurar que l'infant, progressivament, faci un procés de creixement personal equilibrat que li permeti esdevenir autònom. Es tracta d'educar, d'ensenyar els infants a aprendre a CONÈIXER, a FER, a SER i a CONVIURE.

Aquesta altra "manera de fer de mestre" demana:

- **Conèixer i respectar els drets dels infants, tenir-los presents en el dia a dia tant en la nostra relació amb ells com en les propostes que els hi fem.**

- Respectar les competències i capacitats de l'infant, el seu temps, els seus moviments, els seus ritmes evolutius, els seus ritmes horaris, les seves apetències... la seva activitat autònoma. El plaer de l'activitat de l'infant és un estímul indispensable per al seu desenvolupament.
- **Esperonar** indirectament els infants. No tant dirigint-los i fent-los jugar a racons, a enfilars boles, a pintar, a posar gomets, a disfressar-se, a muntar un circuit per fer psicomotricitat... com dissenyant, preparant i organitzant bé l'entorn i els espais, preparant materials i situant estratègicament els objectes (en funció de les etapes de desenvolupament), per incentivar la seva curiositat, perquè experimentin, descobreixin i es relacionin.
- Observar els infants, conèixer-los, comprendre'ls, aturant-nos, **calmant-nos**, retirant-nos de l'espai d'acció dels infants, no interferint, asseure'ns en l'espai del mestre, però essent presents, mirant i escoltant els infants.
- Intervenir quan calgui, oferint l'ajuda justa en determinades situacions o moments; iniciant, sostenint o recolzant l'activitat de l'infant per facilitar que pugui fer, tot sol, allò què es proposa, i per evitar frustracions inútils o innecessàries.
- Donar temps perquè l'infant pugui anar fins al límit dels seus projectes, de les seves descobertes. L'infant ha de poder decidir com desitja jugar, amb què, amb qui, i quant de temps jugarà. És ell qui decideix com juga i no hem d'esperar que jugui com nosaltres volem o imaginem.
- Ajudar els infants a conèixer els límits i les regles. Explicant-los, orientant, suggerint, protegint més que prohibint, vetllant per la seva seguretat i confiança.
- Valorar més les "rutines" quotidianes, els àpats, la higiene, el canvi de bolquers i el dormir. Hem d'organitzar-nos per disposar del temps necessari per individualitzar i enriquir la nostra relació amb cada infant.
- **Afavorir** l'establiment del "vinclle afectiu" amb cada infant; la construcció progressiva d'una bona "relació" amb cadascun dels infants, que és la base indispensable per promoure la seva seguretat emocional; **alimentar i promoure les relacions entre els infants...**

La **qualitat de l'educació** resulta del tracte respectuós als infants, de com els cuidem, de com els parlem, els escoltem, els mirem, i de com els agafem. L'infant, per **construir-se**, necessita sentir-se **reconegut, escoltat, mirat i respectat** per l'adult que en té cura.

Aquesta visió ens exigeix una altra **responsabilitat**, unes **altres actituds**, uns **altres comportaments**. Ens demana ser un mestre que organitza l'entorn, l'espai, els materials, que permet, que facilita, que acompanya i que respecta les iniciatives dels infants. Un mestre observador, que coneix, que no compara, que no jutja; un mestre atent que vetlla per les necessitats dels infants dels quals és responsable.

Potser és una tasca molt més complexa, però molt més eficaç, més rica i gratificant, dirigida a l'essencial de l'ésser humà: créixer i desenvolupar-se com a persona. L'adult, al seu costat, l'acompanya, l'escolta, el respecta i el recolza en el seu **desenvolupament físic, emocional i intel·lectual**.

En el fons, tenim una gran responsabilitat i necessitem explicitar una gran qüestió: ¿quins són els **objectius de la nostra funció educadora**, en general, però també en aquestes edats primerenques? A què volem donar valor? ¿Al fet que l'infant faci moltes coses, que arribi a les

fites que li marquem, com més aviat millor: un infant que sigui productiu, competitiu, obediènt i dependent?

Les nostres intervencions educatives projecten quina societat volem, i de la idea que tenim de les relacions humanes. Volem una societat individualista, competitiva, opressiva, dominant... o una societat que valora les persones, que valora les diferències, que és respectuosa i solidària **que considera els infants com a ciutadans ja avui i no com a futurs ciutadans.**

L'escola bressol hauria de contribuir a aconseguir que els infants esdevinguin capaços, curiosos i autònoms, per arribar a ser **persones conscients, lliures, responsables, felices i solidaries.**

L'educació, entesa així, pot ser una tasca fantàstica !

Gaudim del fer de mestres dels petits **respectant el seu drets i entre ells el dret a tenir llibertat per seguir el propi procés, el propi ritme, el dret a poder escollir entre una oferta prou rica i variada, i el dret a manifestar les seves preferències.**

Gaudim veient-los créixer, donem valor a la seva activitat, copsem els seus interessos i facilitem que els infants se sentin bé a l'escola bressol, acceptats i segurs. Apreciats pel que fan i no pel que opinem que ja haurien de fer. No els apressem, no tinguem el temps tan controlat i dirigit. No els omplim tota l'estona de noves propostes i projectes. Permetem que gaudeixin amb les seves descobertes i que no perdin la curiositat per conèixer, per aprendre.

Gaudim i vivim plegats en el gran sostre comú de l'escola bressol, de l'escola dels més petits. La casa de tots, dels infants, dels mestres i de les famílies, amb **menys activisme** i amb **més calma** per educar millor!

Montserrat Fabrés

Bibliografia:

- Pikler, Emmi. *Moverse en libertad* . Madrid: Editorial Narcea. 1969
- Falk, Judit (ed.). *Escollar els infants*. Temes d'infància 58. Barcelona: AM Rosa Sensat. 2008
- Juul, Jesper. *Su hijo, una persona competente*. Barcelona: Editorial Herder. 2004
- Comissió de la Infància de Justícia i Pau i Associació de Mestres de Rosa Sensat. *Els seus Drets (de 0 a 5 anys)* Barcelona: Editorial Mediterrània 1999